

Tolkning av vetenskapliga studier – några exempel

Irene Mattisson, nutritionist Dr. med. vet.
Nutritionsavdelningen
Livsmedelsverket

- Utmaningar i forskning om samband mat-hälsa
- Tvärsnittsstudier
- Ekologiska studier
- Några aktuella sammanställningar
- Fler utmaningar.....
- Slutsatser

Studiedesign

- Experimentella
  - Deltagarna randomiseras (lottas/slumpas)
  - Försökskostor, supplement etc.

Interventionsstudier
Kliniska prövningar

Studiedesign

- Icke - experimentella/observationsstudier
Deltagarna observeras (forskarna mäter matvanor men påverkar inte)
  - kohortstudier
  - fall/kontroll studier
  - tvärsnittsstudier (prevalensstudier)
  - ekologiska studier (gruppstudier)

Att mäta matvanor

- Retrospektiva
  - Frekvensformulär (FFQ)
  - Kosthistorisk intervju
  - 24-timmars intervju
- Prospektiva
  - Registreringar (vägda, förkodade, menybok mm)

Matvanemättningsmetod, betydelse för resultat

Bingham SA, et al Lancet. 2003;362:212-4

- Kohortstudie 13 070 kvinnor
- Matvanor mätt med FFQ och 7-dagars registrering
- 168 fall; 4 kontroller/fall

- Mättat fett och risk för bröstcancer
- FFQ data: inget samband HR 1.10 (95% CI 0.94-1.29)
- Registrering: HR 1.22 (1.06 – 1.40) per kvintil ökning av energijusterat fett

Att analysera matvanor

- Definition av näringsämnen
- Definition av livsmedel/livsmedelsgrupper
- Titta på effekten av enskilda livsmedel/näringsämnen eller matmönster?
- Livsmedel är paket av näringsämnen

- Förekomst av underrapportering
- Störfaktorer (konfounders)

Definitioner av näringsämnen

- Vad är beräknat?
- Hur är det beräknat? Energi!!!
- Näringsvärden? Analysmetoder etc.

- Fett: totalfett, vegetabiliskt fett, animaliskt fett, energijusterat fett, E % fett, absolutintag av fett(g), PS-kvot, omättat, enkelomättat, transfettsyror, fleromättat, omega 3, n-3, n-6 etc. etc.

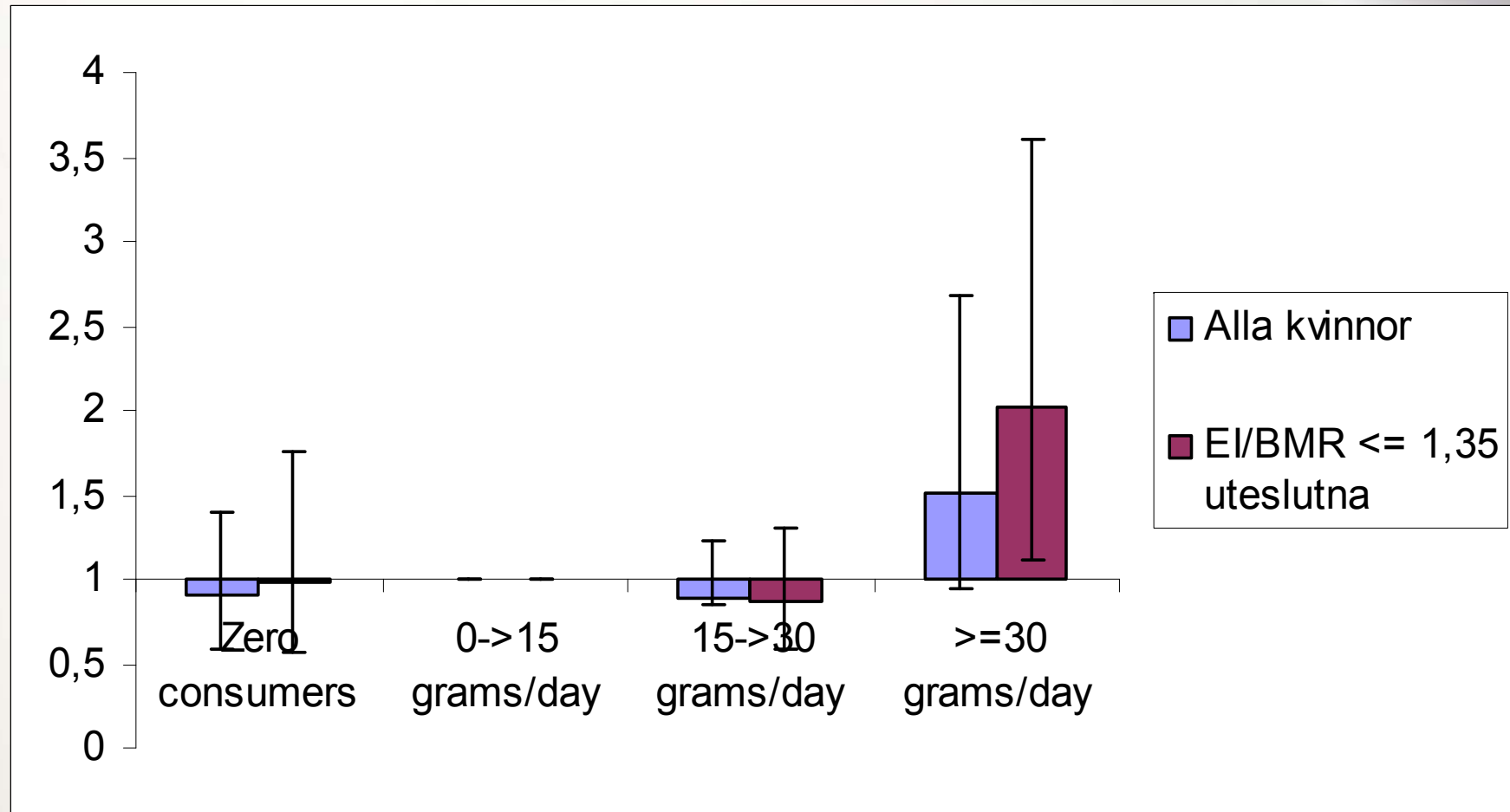
Definitioner av livsmedelsgrupper

- Stort problem
  - Nya livsmedel, marknaden utvecklas,
  - Flytande gränser
  - Mycket svårt i multicenterstudier
-
- → Omöjlig uppgift?

Effekt av underrapportering av energi

Alkohol och risk för bröstcancer

Störfaktorer, Livsmedelsintag och fettintag kvinnor

Pub. Health Nutr 2003 Mattisson I. et al

E% kvintil

	1	2	3	4	5	Partial r	F-test
Frukt/bär (g/dag)	216	176	151	130	98	-0.249	<0.001
Grönsaker, totalt (g/dag)	175	161	156	147	132	-0.157	<0.001
Ost, helfet (g/dag)	9	19	23	27	29	0.214	<0.001

Konsekvenser

- Stora metodologiska utmaningar
  - Olika studiedesign
  - Olika definitioner
- Motstridiga resultat
- lämnar öppet för tolkningar
  - man kan selektivt välja studier med visst resultat

Tvärsnittsstudier

- Mäter matvanor och sjukdom samtidigt
- Kan inte säga något om sambandets riktning
- Kan användas till hypoteser, förekomst av sjukdom (prevalens), mätning av matvanor etc.

Tvärsnittsstudie

"Barn blir glada och smala av standardmjölk"

Tvärsnittsstudie från Göteborg

114 friska barn

En 24-timmars intervju och frekvensformulär

Ekologiska studier

- Gruppjämförelser
- Säger inget om individen
- Kan hitta nonsenssamband

Ekologiska studier/registerdata

Från kostdoktorn.se

LIVSMEDELS
VERKET

Vem kan man lita på?

Oberoende experter som gör
sammanställningar av flera studier

World Cancer Research Fund

Verksamhetsområde

Matvanor, fysisk aktivitet, kroppsvikt och risk för
cancer

<http://www.wcrf.org/>

LIVSMEDELS
VERKET

WCRF rapporten

- Utvecklat ny metodik för bedömning av litteraturen
- Tidigare
  - mindre formella litteraturgenomgångar
  - samma experter som sammanställde och bedömde bevisen
- WCRF
  - separata processer för att sammanställa och diskutera/bedöma bevisen
  - inkludera olika typer av studier

"De tre stegen"

1. Utveckla en metod för systematisk genomgång av vetenskaplig litteratur
2. Systematisk litteraturgenomgång enligt manual utarbetad i steg 1
3. Bedöma, dra slutsatser och formulera rekommendationer baserade på rapporter från steg 2

”Övertygande samband” alla dessa kriterier uppfyllda

- Evidens från mer än en studietyp
- Evidens från minst två oberoende kohorter
- Låg oförklarad heterogenitet mellan studierna
- Bra kvalitet på studierna (associationen beror ej på slumpmässiga eller systematiska fel)
- En rimlig biologisk gradient (“dos respons”) för associationen
- Starka och rimliga experimentella evidens

Livsmedel och övertygande samband med cancer, WCRF

- Spannmål, potatis, rötter
Aflatoxin → ↑ levercancer
- Grönsaker, frukt, nötter frön
- (många skyddande på troliga)
- Kött, fisk, ägg
Rött kött, charkuterivaror → ↑ colorektalcancer
- Mejerivaror
-
- Fett och oljor
-

Livsmedel och övertygande samband med cancer, WCRF

- Socker, salt
  -
- Vatten, frukt juice, andra icke alkoholhaltiga drycker
  - **Arsenik i dricksvatten** → ↑ lungcancer
- **Alkoholhaltiga drycker**
  - → ↑ Mun, struphuvud, svalg, matstrupe, colorektalcancer (män), bröstcancer

Övertygande samband med cancer, WCRF

- **Fysisk aktivitet**
  - ↓ coloncancer
- **Övervikt**
  - ↑ Matstrupe, bukspottkörtel, colorektalcancer, bröst (postmenopausalt), njure, endometriecancer
- **Amning**
  - ↓ Bröstcancer

WCRF "Råden som kom bort"

(de tre första råden är viktigast!)

1. Normal kroppsvikt; bevara normal kroppsvikt
2. Fysiska aktivitet; vardagsaktivitet
3. Begränsa energitäta livsmedel; undvik söta drycker

WCRF råden

4. Ät huvudsakligen frukt, grönsaker och spannmål
5. Begränsa intaget av kött, undvik processade charkvaror
6. Begränsa alkoholintaget
7. Begränsa saltintaget; undvik möjligt spannmål och möjliga baljväxter

WCRF råden

8. Tillgodose näringsbehov via maten (kosttillskott rekommenderas inte för cancerprevention)
9. Amning
10. Rekommendationerna gäller också de som genomgått behandling för cancer. (Bör få individuella råd)

Mente A et al. A Systematic Review of the Evidence Supporting a Causal Link Between Dietary Factors and Coronary Heart Disease. Arch Intern Med 2009; 169 (7): 659-669.

- Systematisk utvärdering av 189 studier om matvanor, livsmedel och näringsintag och samband med hjärt-kärlsjukdom
- Inga samband mellan intag av mättat fett och hjärt-kärlsjukdom
- Starkt samband mellan intag av transfett, västerländskt kostmönster, högt glykemiskt index och ökad risk för hjärtsjukdom
(västerländskt kostmönster: högt intag av köttprodukter, smör, feta mejerivaror, ägg, raffinerade spannmålsprodukter)
- Starkt samband mellan medelhavskost och s k "high-quality diet" och minskad risk för hjärtsjukdom
(medelhavskost och high-quality diet: högt intag av grönsaker, baljväxter, frukt, nötter, fullkorn, fisk, energibalans)

Jakobsen M, U, et al. Major types of dietary fat and risk of coronary heart disease: a pooled analyses of 11 cohort studies
AM J Clin Nutr 2009; 89: 1425-32

- Byte av mättat fett till fleromättat fett minskar risken för insjuknande/död i hjärtsjukdom
- Byte av mättat fett till kolhydrater liten ökad risk för insjuknande. Beroende av kvalitén på kolhydraterna.
- Byte av mättat fett till enkelomättat fett ingen skillnad

Fett och hjärt-kärlsjukdom

- Fats and Fatty acids in Human Nutrition. Ann Nutr Metab 2009; 55: 5-243.

WHO/FAO expertkonsultation om hälsoeffekter av fett och olika fettsyror.

Typ av fett	Dödsfall i hjärt-kärlsjukdom	Sjukdomsfall i hjärt-kärlsjukdom
Totalt fettintag	Övertygande bevis-ingen samband	Övertygande bevis-ingen samband
Transfettintag	Sannolikt en ökad risk	Övertygande bevis för en ökad risk
Byte av en del mättat fett mot fleromättat fett	Övertygande bevis för minskad risk	Övertygande bevis för minskad risk
Långa omega-3-fettsyror	Sannolikt en minskad risk	Övertygande bevis för en minskad risk
Byte av en del mättat fett mot kolhydrater	Sannolikt ingen samband	Sannolikt ingen samband

Konsekvenser för näringsrekommendationer

	NNR 2004	FAO/WHO 2009
Fett, E %	25-35	20-35
Mättat fett, E %	Ca 10	<10
Transfett , E %	Tillsammans med mättat	<1
Fleromättat fett, E %	5-10	6-11
Omega-6-fett, E %	4	2,5-9
Omega-3-fett, E %	1	0,5-2

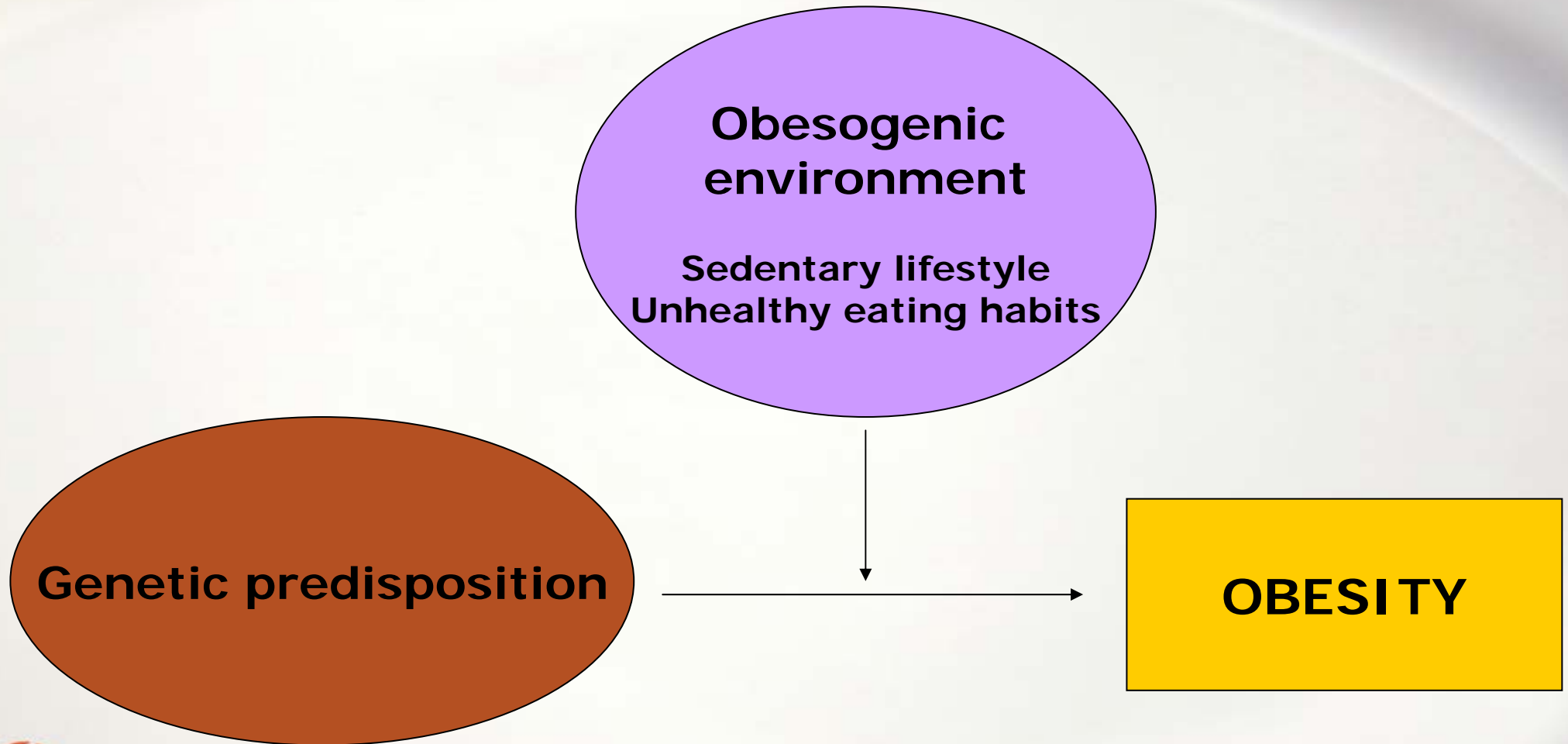
Konsekvenser för kostråd

- Ät mycket frukt och grönt
- Välj fullkorn
- Ät fisk 2-3 gånger i veckan
- Välj magra mejeri och charkuteriprodukter
- Välj olja och oljebaserade matfetter

- Välj nyckelhålsmärkt
- Minska konsumtionen av godis, läsk, bakverk, glass och snacks

Fler utmaningar..

Gene-environment interaction

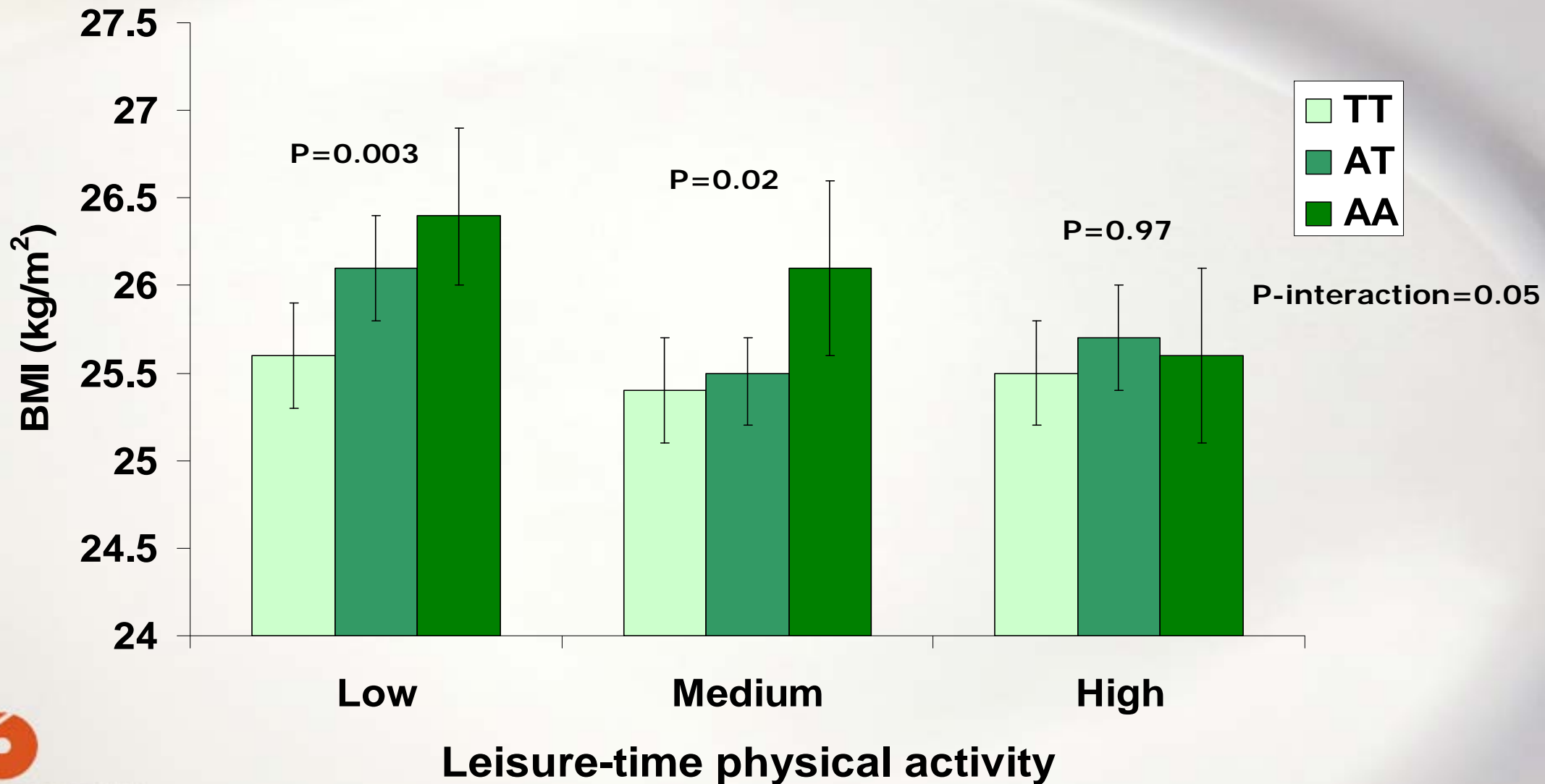
Fler utmaningar...

"Fat and carbohydrate intake modify the association between **genetic variation** in FTO and obesity"

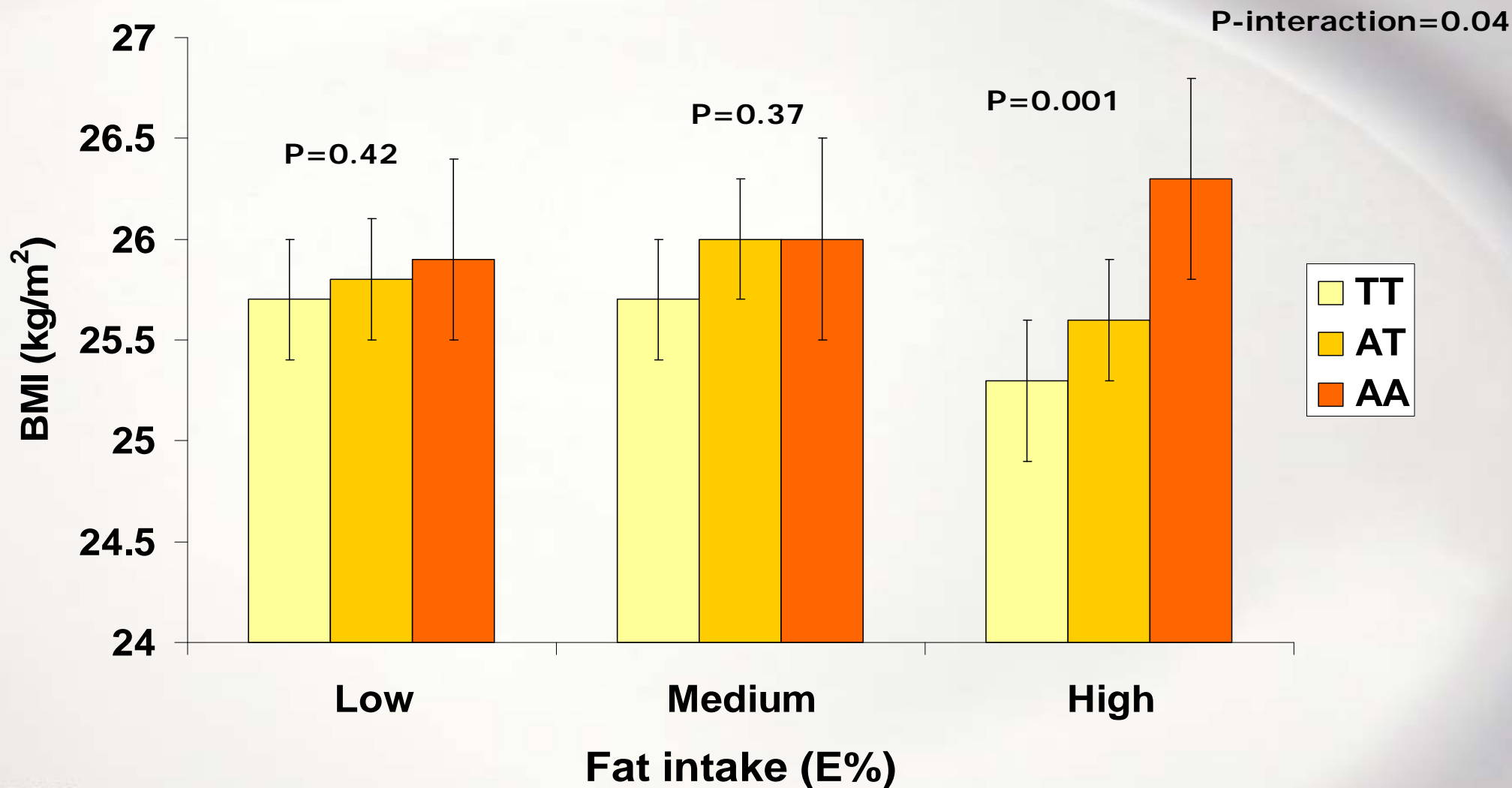
Emily Sonestedt, PhD and nutritionist
Diabetes and Cardiovascular Disease – Genetic
Epidemiology
Lund University
Sweden

Mean BMI by tertiles of physical activity and FTO genotype

Mean BMI by tertiles of fat intake and FTO genotype

Conclusions

- The increase in BMI across FTO genotypes was mainly restricted to those
  - consuming high-fat diets
  - with low physical activity

Slutsatser

- Stora metodologiska problem inom forskning matvanor-hälsa
- Mycket vi inte vet
- Effekten av gener nytt område

- Kunskapsläget idag stämmer med NNR2004 och gällande kostråd.
- Fettkvalité - byta mättat till fleromättat
- Energibalans - viktig faktor som betonas alltmer

Var ödmjuk inför forskningsresultat,
det finns mycket mer att lära!

Var kritisk till de som säger sig sitta
inne med sanningen,
ifrågasätt, granska, jämför, diskutera.

Tack för uppmärksamheten!

LIVSMEDELS
VERKET